

Определено дефиницію поняття "структурно-логическая схема", класифікацію і дидактические возможности схем.

Ключевые слова: подготовка инженеров-педагогов, структурно-логические схемы, наглядность, визуализация.

Ye. I. Yermolenko

USING STRUCTURAL LOGICAL SCHEMES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ENGINEERS-TEACHERS

The application of structural logic in the professional training of future engineers-teachers was discussed in this article. The definition of the concept of "structural and logical scheme", classification and teaching opportunities of scheme was established.

Key words: training engineers-teachers, structural and logical scheme, presentation, visualization.

УДК 37.058 (09)

П. Г. Біліченко

РОЛЬ ІВАНА ТЕРЕЩЕНКА У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ МИХАЙЛІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена висвітленню ролі відомого промисловця, мецената, громадського діяча Івана Терещенка у заснуванні та роботі Михайлівської сільськогосподарської школи. Розкрито зміст, форми та методи його участі в роботі цього закладу.

В ході дослідження з'ясовано, що І. Терещенко ініціював відкриття початкової сільськогосподарської школи з метою забезпечення власних підприємств та господарств кваліфікованим персоналом. Пріоритетними напрямками діяльності закладу ним було визначено створення належної матеріально-технічної бази, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами, ефективна реалізація принципу єдності навчання з практичним застосуванням знань.

Викладені у роботі факти підтверджують високу результативність діяльності Михайлівської школи у порівнянні із іншими закладами цього типу у зазначений історичний період.

Ключові слова: Іван Терещенко, меценат, Михайлівська сільськогосподарська школа, виробнича практика, фінансове забезпечення, педагогічні кадри.

Постановка проблеми. Успішному розв'язанню завдання вдосконалення вітчизняної системи освіти сприятиме з'ясування достовірних фактів з історії української освіти, які представляє, зокрема, діяльність громадських діячів, меценатів, просвітників. Послідовними виразниками ідей вітчизняного просвітництва у другій половині XIX – поч. XX ст. були члени родини Терещенків.

Основним джерелом фінансової могутності цієї родини було виробництво цукру. Одним із важливих компонентів, що забезпечував його успішний розвиток, була постійна турбота про високий професійний рівень робітників та аграріїв задіяних у повному циклі виготовлення цукру. Наявні інформаційні джерела дають підстави припускати, що самі Терещенки проявляли до цього питання підвищену увагу. Вважаємо, що цей аспект їхньої діяльності потребує детального вивчення.

Аналіз актуальних досліджень. У контексті дослідження проблеми становлення і розвитку професійної аграрної освіти в Україні до 1917 р., яка розглядалася багатьма дослідниками (М. Кузьмін, Т. Лазанська, В. Постолатій, Ф. Ступак та ін.), питання участі у цьому процесі представників родини Терещенків залишаються на сьогодні недостатньо з'ясовані. Внесок членів цієї меценатської родини у вітчизняний просвітницький рух вивчали у своїх дослідженнях О. Донік, В. Ковалинський, Т. Ніколаєва, О. Ткаченко та ін. Але ці дослідники не ставили собі за мету визначити вплив окремих представників цієї родини на процеси заснування та організацію діяльності, зміст і форми роботи початкових аграрних шкіл, а також – розробці загальних цілей діяльності цих закладів.

Метою нашої статті є з'ясування ролі Івана Миколайовича (Ніколовича) Терещенка в організації діяльності, визначенні змісту, форм та методів роботи Михайлівської сільськогосподарської школи першого розряду.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище, експлуатація значної кількості технологічних машин на цукропереробних заводах Терещенків вимагала кваліфікованого обслуговування. Переважно це завдання реалізовувалося силами нижчого технічного персоналу. Володіючи спільно або особисто чотирма цукропереробними заводами на Глухівщині та в сусідніх повітах (Путивльському та Рильському – у Крупці, Шалигіному, Воронежі, Хуторі Михайлівському, Тьоткіному), підприємці Терещенки постійно відчували потребу у кваліфікованих працівниках із числа місцевого населення.

Опрацювання історичних матеріалів дозволило визначити, що увага членів родини Терещенків до подолання проблеми низького рівня сільськогосподарської освіти населення своїх економік зумовлювалася тим, що більшість сировини для свої цукропереробних заводів власники отримували з власних

сільськогосподарських угідь. Вони усвідомлювали, що забезпечити високий рівень продуктивності своїх господарств можна було через впровадження сучасних агрономічних методів господарювання. А використання досконалих методик землеробства, культури насінництва, тваринництва, захисту рослин і тварин, використання сучасної техніки могли забезпечити лише кваліфіковані освічені робітники. Задля підготовки таких працівників в Іскринській економії Сумського повіту Харківської губернії 8 листопада 1890 р. Іваном Терещенком була відкрита Михайлівська сільськогосподарська школа першого розряду.

Метою діяльності цього професійного навчального закладу було визначено поширення серед місцевого населення шляхом практичних занять основних знань з сільського господарства, садівництва та городництва, а також столярного, слюсарного та ковальського ремесел. До школи приймалися хлопчики з усіх соціальних прошарків у віці від 14 років без фізичних вад, що могли завадити виконанню сільськогосподарських робіт.

Як було встановлено у ході дослідження, Михайлівська сільськогосподарська школа першого розряду мала у своїй структурі підготовчий клас та три головних класи. Це свідчило про те, що І. Терещенко був обізнаний з питань організації педагогічного процесу, послідовністю уведення профільної диференціації у шкільну практику. Господарські об'єкти на території маєтку були надані І. Терещенком у повне розпорядження школи. Серед них: навчальне поле, сад, город, пасіка, ферми тяглової та великої рогатої худоби, свинарники, пташники, молочарня з сепаратором та обладнанням для варіння сиру та плантація шовковичних дерев. Це свідчило про сприятливі умови для організації систематичної виробничої практики, дає підстави стверджувати про реалізацію принципу зв'язку теорії та практики. Крім цього, викладацький колектив та учні школи могли відвідувати з дидактичними цілями селекційну станцію, млин для борошна, цукропереробний завод, гуральню. Для практичного ознайомлення учнів з прийомами веденням сільського господарства школі була виділена ділянка землі площею у 16 десятин (4 % загальної площі економії).

Крім теоретичних та практичних навчальних занять у школі учні під керівництвом вчителів вели власне господарство, де практично набували досвіду зі землеробства, скотарства, сироваріння, луківництва, городництва, бджільництва, птахівництва тощо. Виключно навчальним цілям слугували навчально-демонстраційне поле та, так звана, ботанічна десятина, на якій учні ознайомлювалися із деякими видами рослин, що не культивувалися у господарстві маєтку. Саме на такому полі учні вивчали рослини та набували практичних навичок їхнього культивування та збирання. На навчально-демонстраційному шкільному полі було уведено два види посіву. Один –

подібний до економії, інший – з наступним поділом: 1) пар, 2) озима пшениця, 3) буряк, 4) ярові, 5) трави, 6) льон або просо. Розмір кожного поля складав одну десятину [1, с. 18].

Це були чи не найперші приклади організації дослідного навчання, поширення в шкільній практиці методів наукових досліджень, зокрема – природного експерименту.

Під час навчання учні мешкали в новому, спеціально збудованому цегляному гуртожитку. Зазначимо, санітарно-гігієнічні умови проживання в ньому були на високому рівні [1, с. 6].

Навчальні класи розташовувалися у дерев'яному, обкладеному цеглою приміщенні. До послуг працівників та учнів школи були: актова зала, бібліотека, кабінет креслення, кабінет наочних навчальних посібників та квартира для одного вчителя. Санітарно-гігієнічні умови цих відділів також відповідали необхідним вимогам [1, с. 7].

Отже, наведені факти доводять, що І. Терещенко прагнув організувати цілісний навчально-виховний процес, коли учні не лише опановують обраним фахом, але й мають змогу розвивати особистісні якості, вдосконалюватися в естетичному плані, задовольняти пізнавальні інтереси тощо.

Ковальська, столярна та слюсарна майстерні розміщувалися в окремій будівлі також із належними санітарно-гігієнічними умовами для проведення практичних занять. Протягом навчального періоду учні отримували щоденно чотириразове харчування [2, с. 187]. Навіть в умовах сьогодення в Україні не сформовано цілісної мережі професійних навчальних закладів, де б комплексно реалізовувалися всі вищезазначені аспекти освітнього процесу.

За перші дев'ять років існування сільськогосподарської школи повний курс навчання закінчили 52 особи. Нами було встановлено, що кількісне співвідношення учнів, які закінчили повний курс навчання та всіх дітей, які приймалися до школи, складало 34,4 %. Із числа тих, хто закінчив повний курс навчання, три особи займалися веденням власного домашнього господарства, 43 особи працювали у сільськогосподарських підрозділах економії, шість осіб відбували військову службу. Низький відсоток випускників із повним курсом навчання у школі, на нашу думку, пояснювався такими причинами: 1) небажанням батьків відпускати дітей на навчання у період інтенсивних сільськогосподарських робіт (весна – осінь); 2) до 50 % родин, чиї діти не закінчили повного курсу навчання, змінили місце проживання; 3) неможливістю для немісцевих випускників швидко знайти перше місце роботи.

Дослідження свідчить, що Михайлівська сільськогосподарська школа мала

тісні зв'язки із місцевим населенням. Селяни користувалися допомогою школи у веденні власних господарств, а також відвідували та брали участь у проведенні шкільних сільськогосподарських виставок [1, с. 7]. Цей досвід налагодження взаємин школи і громадськості так само є актуальними для сьогодення українських професійних шкіл.

Як свідчать історико-педагогічні дані, забезпечення такого високого організаційного рівня функціонування школи було можливе лише завдяки активній участі у її роботі засновника – І. Терещенка. Наприклад, у фінансуванні закладу. Лише за 1898 р. сумарні витрати школи склали 11828 крб. Із них: заробітна платня та утримання службовців школи – 3343 крб.; зведення нових та ремонт існуючих будівель школи – 626 крб.; придбання приладдя – 810 крб.; на поповнення фондів бібліотеки та навчальних посібників – 273 крб.; опалення та освітлення приміщень – 1602 крб.; харчування учнів – 2645 крб.; витрати на забезпечення учнів одягом – 1181 крб.; ліки та утримування малозабезпечених учнів – 122 крб.; інші витрати – 1225 крб. [3].

Як видно з наведених фактів, І. Терещенко досить продумано і раціонально розподіляв кошти на різні групи витрат, що підвищувало результативність такої благодійної просвітницької діяльності.

Із указаної суми прибутки школи склали лише 19 %. Решта коштів була виділена І. Терещенком – 7630 крб. (70 %) та його батьком М. Терещенком – 1300 крб. (11 %) [1, с. 8]. Тобто, абсолютне самофінансування закладу забезпечувало рівень організації не гірший, а в окремих випадках - кращий, ніж у державних або громадських школах. Усвідомлюючи значущість кваліфікованої підготовки випускників, І. Терещенко для забезпечення якісного змісту освіти надав у розпорядження школи всі господарські об'єкти маєтку. В цьому кроці власника школи простежується реалізація принципу зв'язку навчання з життям. Крім того, об'єкти сільськогосподарської школи надалі ставали першим робочим місцем для більшості випускників.

Педагогічний колектив школи складався із начальника та п'яти вчителів. Як з'ясовано в ході дослідження, із них двоє мали середню сільськогосподарську освіту, три особи – загальну середню освіту, одна особа – початкову освіту. Двоє вчителів отримували заробітну платню по 300 крб. на рік, три особи по 500 крб. на рік, керівник отримував 1000 крб. на рік [1, с. 8]. Рівень вимог до кваліфікації вчителів, висока заробітна платня (на 30 – 50 % вища від зарплати земських учителів) підтверджують турботу власника школи про якість навчальної та практичної підготовки учнів, що виявлялася в продуманому підборі висококваліфікованих педагогічних кадрів для школи та стимулювання їх

професійного росту.

У ході опрацювання архівних джерел виявлено, що бібліотека Михайлівської школи налічувала: підручників та методичної літератури – 193 одиниці. Із них: із загальноосвітніх предметів – 83 одиниці, природознавства – 14 одиниць, підручників зі спеціальних предметів – 30 одиниць. Книг для загальноосвітнього читання – 172 одиниць, з природознавства – 80 одиниць, спеціальних предметів – 117 одиниць. Школа володіла фондом навчальних посібників, якій складався із: посібників із загальноосвітніх предметів – 21 одиниця, природознавство – 35 одиниць, спеціальних предметів – 43 одиниці [1, с. 9]. Встановивши співвідношення кількості учнів та кількості навчальних посібників, можемо вказати, що змістовно-методичне та матеріальне забезпечення навчального процесу в школі було на достатньо високому рівні.

Аналіз досвіду функціонування сільськогосподарської школи свідчить про те, що рівень виконання наочних навчальних моделей і посібників був так само високим. Серед тих, які були виготовлені учнями під керівництвом вчителів, значилися: три моделі плуга, модель парової молотарки, модель сіялки, три моделі борін, одна модель насоса тощо. Цей факт аргументує, що навчальний процес у сільськогосподарській школі передбачав практичне моделювання як вид занять, що поширився у вітчизняному шкільництві лише у 20-ті рр. ХХ ст.

У ході дослідження ми порівняли середній загальноросійський рівень фінансування нижчих сільськогосподарських шкіл і Михайлівської сільськогосподарської школи. Були отримані наступні результати. На 40 шкіл, які знаходилися у відомстві Міністерства державного майна, загальна сума витрат складала 227593 крб. (91782 крб. із державного бюджету і 135811 крб. із коштів земств, громадських організацій та приватних осіб). У середньому на одну школу припадало 5700 крб. [4, с. 320] Отже, витрати самого лише І. Терещенка на засновану ним сільськогосподарську школу перевищували середньостатистичні по країні на 35 %. Це є свідченням розуміння І. Терещенком прямої залежності результативності навчально-виховного процесу в школі від її матеріально-технічного оснащення.

Цілком погоджуємося з тим, що представлені результати дослідження не вичерпують повною мірою заявлену проблему, проте у подальших пошуках плануємо досягти більшої її деталізації за рахунок опрацювання маловідомих літературних джерел та рідкісних архівних даних.

Перспективи подальших наукових розвідок проблеми. На нашу думку, залишаються недостатньо з'ясованими питання щодо участі Івана Терещенка у творенні змістовної складової діяльності Михайлівської сільськогосподарської

школи першого розряду, впливу на розвиток діяльності цього закладу його сина Михайла після 1903 року та ін.

Література

1. Описание Михайловской сельскохозйственной школы первого разряда // Описание имений принадлежащих Н.А. Терещенко. – К., 1900. – 125 с.
2. Біліченко П.Г. Внесок меценатів Терещенків у поширення закладів професійної освіти в Україні (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.) / П.Г.Біліченко // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. – Глухів, 2007. – Вип. 9. – С. 183 – 187.
3. Біліченко П.Г. Внесок меценатів Терещенків у поширення закладів професійної освіти в Україні (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.) / П.Г.Біліченко // Національна система освіти та виховання в Україні: історія, теорія, практика : ІІ з'їзд Православного педагогічного товариства та міжнар. наук.-практ. конф., 24 – 26 трав. 2006 р. : тези доп. – К., 2006. – С. 12.
4. О среднем и низшем сельскохозйственном образовании в России // "Техническое образование", № 6, 1894. – 350 с.

П. Г. Биличенко

РОЛЬ ИВАНА ТЕРЕЩЕНКО В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ МИХАЙЛОВСКОЙ СЕЛЬСКОХОЗЙСТВЕННОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена освещению роли известного промышленника, мецената, общественного деятеля Ивана Терещенко в основании и работе Михайловской сельскохозйственной школы. Раскрыто содержание, формы и методы его участия в работе этого учреждения.

В ходе исследования установлено, что И. Терещенко инициировал открытие начальной сельскохозйственной школы с целью обеспечения собственных предприятий и хозяйств квалифицированным персоналом. Приоритетными направлениями деятельности учреждения им было определено создание надлежащей материально-технической базы, обеспечение квалифицированными педагогическими кадрами, эффективная реализация принципа единства обучения с практическим применением знаний.

Изложенные в работе факты подтверждают высокую результативность деятельности Михайловской школы по сравнению с другими учреждениями этого типа в указанный исторический период.

Ключевые слова: Иван Терещенко, меценат, Михайловская сельскохозйственная школа, производственная практика, финансовое обеспечение, педагогические кадры.

THE ROLE OF IVAN TERESHCHENKO IN THE DEVELOPMENT OF MICHAEL'S AGRICULTURAL SCHOOL

The article is devoted to the role of the famous industrialist, philanthropist and public figure Ivan Tereshchenko in the establishment and work of Michael's agricultural school. The content, forms and methods of his participation in the work of this institution is revealed.

It was found that I. Tereshchenko initiated the opening of primary agricultural school in order to ensure his own businesses and farms by qualified specialists. The institution was directed to the creation of appropriate material and technical basis, qualified teaching staff, effective implementation of the principle of unity of teaching with practical application of knowledge.

Facts outlined in the article confirms the high productivity of the Michael's school in comparison with other institutions of this type in a specified historical period.

Key words: Ivan Tereshchenko, public figure, Michael's agricultural school, work placements, funding, teaching staff.

УДК 372

О.В. Новикова

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІКТ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті визначено й обґрунтовано дидактичну доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення англійської мови.

Наведені різні інтерактивні форми, методи, прийоми використання інформаційно-комунікаційних технологій, під час яких у дітей формуються комунікативні навички, позасвідомо, без напруг засвоюється і закріплюється матеріал, підвищується інтерес до вивчення англійської мови.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інформаційно - комунікаційні технології, молодші школярі.

Постановка проблеми Як відомо, інформаційні технології настільки поширені в сучасному світі, що інколи ми дуже сором'язливо відчуваємося, коли змушені визнати, що "пробачте, в мене немає електронної пошти" тощо. Однак, завдяки певним обставинам нашого життя, навіть знаючи й використовуючи технології в повсякденному житті й маючи великий інтерес до них стосовно